

Friedrich Schiller

Jeanne d’Arc
De Maagd van Orleans
(Die Jungfrau von Orleans - 1801)
Een romantische tragedie

Vertaling Tom Kleijn

Personen

Charles VII, tot zijn kroning de **Dauphin**, later koning van Frankrijk

Koningin Isabeau, zijn moeder

Agnes Sorel, zijn geliefde

Philippe le Bon, hertog van Bourgondië

Graaf Dunois, bastaardzoon van de hertog van Orleans

La Hire en

Du Chatel, officieren van de koning

Aartsbisschop van Reims

Chatillon, een ridder uit Bourgondië

Raoul, een ridder uit Lotharingen

Talbot, veldheer der Engelsen

Lionel en

Fastolf, Engelse aanvoerders

Montgomery, uit Wales

Raadsheren van de stad Orleans

Een Engelse heraut

Thibaut d’Arc, een rijke herenboer

Margot,

Louison en

Johanna, zijn dochters

Etienne,

Claude Marie en

Raimond, hun vrijers

Bertrand, een andere herenboer

De geestesverschijning van een zwarte ridder

Kolenbrander met Vrouw en Zoon

Soldaten en volk, koninklijke dienaren, bisschoppen, monniken,
maarschalken, magistraten, hovelingen en andere niet sprekende
personen in het gevolg van de kroningsstoet.

Proloog

*Een landelijke omgeving. Vooraan rechts een heiligenbeeld in een kapel;
links voor een hoge eik.*

Eerste scène

Thibaut d'Arc. Zijn drie dochters. Drie jonge herders, hun vrijers.

THIBAUT

Ja, beste buren! Vandaag zijn we nog
Frans, vrije burgers en heer en meester
over de oude grond die onze vaders al bewerkten.
Wie weet wie morgen hier de baas zal zijn!
Want overal wapperen de zegevierende
banieren van Engeland, Engelse paarden
vertrappen Frankrijks bloeiende landerijen,
Parijs heeft hen als overwinnaar al ontvangen
en de oude koningskroon van Dagobert siert nu
het hoofd van een telg van vreemde stam.
De kleinzoon van onze koningen dwaalt ontferd
en op de vlucht gedwongen door zijn eigen rijk
en in het leger van de vijand vecht tegen hem
zijn eigen neef en belangrijkste vazal,
zijn ontaarde moeder voert zelfs het vijandig leger aan.
Rondom ons branden dorpen, steden. Dichter en
dichter nadert de rook van de vernietiging
deze dalen die nu nog vredig zijn.
– Daarom, beste buren, heb ik met Gods instemming
besloten, omdat het vandaag nog kan,
mijn dochters onder te brengen; want een vrouw
kan in oorlogstijd niet zonder een beschermer
en trouwe liefde helpt elke last verlichten.
(Tegen de eerste Herder)
– Kom, Etienne! Jij houdt van mijn Margot,
als buren grenzen onze akkers aan elkaar,
en jullie harten stemmen overeen – dat scheidt
een goede huwelijksband!
(Tegen de tweede) Claude Marie! Jij zwijgt
en mijn Louison slaat haar ogen neer?
Moet ik twee harten die elkaar vonden, scheiden
omdat jij me niets kostbaars bieden kunt?
Wat baten kostbaarheden? Huis en schuur vallen
ten prooi aan de eerste de beste vijand of het vuur –
Alleen het trouwe hart van een goede man
is een stormbestendig dak in deze tijd.

LOUISON

Papa!

CLAUDE MARIE

Mijn Louison!

LOUISON (*omhelst Johanna*).
Lieve zus!

THIBAUT
Ik geef ieder voldoende vruchtbaar land,
een stal, een veestapel en een huis – God
heeft mij gezegend en zo zegene Hij ook jullie!

MARGOT (*omhelst Johanna*).
Maak onze vader blij! Neem een voorbeeld aan ons!
Waarom trouwen we niet alledrie vandaag?

THIBAUT
Vooruit! Aan het werk. Morgen is de bruiloft.
Ik wil dat het hele dorp mee komt vieren.
(*De twee paren gaan arm in arm af.*)

Tweede scène

Thibaut. Raimond, Johanna.

THIBAUT
Jeanette, je zusjes vieren bruiloft,
ze zijn gelukkig en de vreugde van mijn oude dag.
Maar jij, mijn jongste, bezorgt me veel verdriet.

RAIMOND
Wat doet u nu? Waarom scheldt u op uw dochter?

THIBAUT
Hier, deze flinke jongeman, die je met
niemand uit het dorp kunt vergelijken,
deze goede jongen houdt van jou.
[50] Hij maakt je het hof, al drie jaar lang.
Hij hoopt in stilte, doet van harte moeite.
Jij stoot hem af, blijft koud en in jezelf gekeerd
en ook geen enkele andere herder slaagt erin
jou iets van een glimlach te ontzetselen.
– Ik zie je stralen in je volle jeugd,
jouw lente is gekomen, de toekomst wacht,
je lichaam heeft zich als een bloem ontwikkeld,
maar tevergeefs wacht ik nog altijd
op die bloem van tedere liefde die uit haar knop
naar buiten breekt en vrolijk rijpt tot gouden vrucht!
Dat bevalt me helemaal niet. Het wijst
op een grote vergissing van de natuur!
Ik houd niet van een hart dat zich streng en koud
afsluit in de jaren van zijn jeugd.

RAIMOND

Houd daarmee op, meneer! Laat haar met rust!
De liefde van Johanna is als een tere hemelse vrucht
die heel geleidelijk rijpt en kostelijk wordt!
Nu woont ze nog het liefst hoog in de bergen
en is ze bang van de vrije heide af te dalen
naar de lage huizen van gewone mensen
die daar met hun bekrompen zorgen wonen.
Vaak kijk ik vanuit het diepe dal omhoog
naar haar, wanneer ze op een hoge bergwei
met haar voorname houding temidden
van haar kudde staat en haar ernstige blik
laat dwalen over de kleine landen van de aarde.
Dan lijkt ze op een hoger wezen
dat uit een andere tijd afkomstig is.

THIBAUT

Dat is het wat me niet aan haar bevalt!
Ze mijdt het vrolijke gezelschap van haar zussen,
ze gaat liever naar de kale bergen, staat op
voordat de hanen kraaien en sluipt
op dat ontijdig uur, waarop men zich
het liefst tegen een vertrouwd mens aan vleit,
als een eenkennig vogeltje naar buiten,
naar het gruwelijk duistere geestenrijk van de nacht.
Dan loopt ze naar de viersprong en voert
met de berglucht een geheim gesprek.
Waarom kiest ze steeds die plek
en drijft haar kudde juist daarheen?
Ik zie haar hele uren peinzend
daar zitten onder de druïdenboom
die alle gelukkige mensen mijden,
want daar is het niet pluis. Al sinds
duistere heidense tijden woont
een boosaardig wezen onder deze boom.
De oudsten uit het dorp vertellen
van deze boom verschrikkelijke sagen.
[100] Merkwaardige stemmen, wonderlijk gezang
hoort men vaak uit zijn duistere twijgen.
Ik zag zelf een keer, toen ik in de late
schemering langs die boom liep,
een spookachtige vrouw daar zitten.
Ze strekte me uit haar wijd geplooid
gewaad langzaam een dorre, dode hand toe,
alsof ze wenkte, maar ik vloog voorbij
en bad God om redding van mijn ziel.

RAIMOND (*wijst op het heiligenbeeld in de kapel*).
 De heilzame nabijheid van dit beeld
 dat de hemelse vrede om zich heen verspreidt,
 niet het werk van de duivel brengt uw dochter daarheen.

THIBAUT

O nee! Nee! Ik zie het niet zomaar
 in dromen en in angstige visioenen.
 Tot driemaal toe zag ik haar in Reims
 op de troon van onze koning zitten,
 een fonkelend diadeem van zeven sterren
 op haar hoofd, de scepter in haar hand,
 waaruit drie witte lelies groeiden.
 En ik, haar vader, haar twee zussen
 en alle vorsten, graven, aartsbisschoppen,
 de koning zelf, wij bogen ons voor haar.
 Hoe komt zo'n glans in mijn nederig huis?
 Oh, dat betekent een diepe val!
 Als zinnebeeld waarschuwt me deze droom
 voor het ijdele streven van haar hart.
 Ze schaamt zich voor haar lage komaf – omdat God
 haar lichaam met zoveel schoonheid sierde
 en haar met wonderlijke gaven zegende.
 Meer dan alle herdersmeisjes in dit dal
 koestert ze zondige hoogmoed in haar hart
 en hoogmoed is waardoor de engelen vielen,
 en waarmee de duivel vat krijgt op de mens.

RAIMOND

Wie is zo bescheiden en zo deugdzaam
 als uw vrome dochter? Zij is het toch die
 haar oudere zussen met vreugde dient?
 Zij is de meest begaafde van hen allen,
 maar toch ziet u dat ze als een dienstmeid
 de zwaarste taken gehoorzaam uitvoert
 en onder haar handen gedijen uw kuddes
 en uw akkers wonderbaarlijk.
 Uit alles wat ze doet, ontstaat
 een uitbundig onbegrijpelijk geluk.

THIBAUT

Inderdaad! Een onbegrijpelijk geluk – Ik
 moet gruven van al die zegen!
 – Niets meer daarover. Ik zwijg. Ik wil zwijgen.
 Moet ik mijn eigen lieve kind aanklagen?
 Ik kan alleen maar waarschuwen, voor haar bidden!
 Maar waarschuwen moet ik – Vermijd die boom,
 blijf niet alleen, graaf geen wortels uit om
 [150] middernacht, bereid geen drankjes

en schrijf geen tekens in het zand –
 Het rijk der geesten scheurt gemakkelijk open,
 ze liggen met gespitste oren onder een dun dek
 en stormen bij het minste geluid tevoorschijn.
 Blijf niet alleen, want in de woestijn werd
 zelfs de Heer van de hemelen door Satan belaagd.

Derde scène

Bertrand op met een helm in de hand. Thibaut, Raimond, Johanna.

RAIMOND

Daar komt Bertrand uit de stad terug.
 Kijk eens wat hij bij zich heeft!

BERTRAND

Jullie kijken verbaasd. Jullie zijn
 verwonderd over dat rare ding
 in mijn hand.

THIBAUT

Dat zijn we. Zeg op.
 Hoe kom je aan die helm, waarom breng je
 dat slechte teken mee in ons vredige bestaan?

*(Johanna, die in de beide vorige scènes stil en zonder belangstelling
 voor het gesprek terzijde stond, begint op te letten en komt dichterbij.)*

BERTRAND

Ik kan eigenlijk niet zeggen hoe dit ding
 in mijn handen kwam. Ik had ijzerwaren
 en gereedschap gekocht in Vaucouleurs
 en trof toen een grote menigte op de markt,
 want er waren zojuist vluchtelingen uit Orléans
 aangekomen met heel slecht oorlogsnieuws.
 Opgewonden stroomde de hele stad tezamen
 en terwijl ik me een weg baan door het gewoel,
 stapt er een zongebruinde zigeunerin
 op me af met deze helm, ze kijkt me strak aan
 en zegt: “Meneer, u zoekt een helm,
 ik weet het, u zoekt er een. Hier! Pak aan!
 Voor een kleinigheid kunt u hem kopen!”
 – “Ga naar die soldaten daar”, zeg ik,
 “Ik ben een boer, ik hoef geen helm.”
 Maar ze gaf niet op en zei verder nog:
 “Geen mens kan zeggen, of hij toch
 geen helm nodig heeft. Een stalen dak voor
 je hoofd is nu meer waard dan een stenen huis.”
 Zo achtervolgde ze me door alle stegen
 en drong me de helm op die ik niet wilde.

Ik keek naar de helm, hij was zo blank geschuurd
en mooi, een ridderlijk hoofd wel waardig,
en toen ik hem weifelend in mijn handen woog
en nadacht over dit merkwaardig avontuur,
was de vrouw opeens verdwenen –
meegesleurd in de stroom van het volk.
En daar stond ik, met deze helm in mijn hand.

JOHANNA (*grijpt er snel en gretig naar*).
Geef mij die helm!

BERTRAND
Wat moet jij met zo'n ding?
Dit is geen sieraad voor een meisjeshoofd.

JOHANNA (*rukt hem de helm uit handen*).
Die helm is van mij, hij komt me toe.

THIBAUT
Wat heeft die meid?

RAIMOND
Geef haar d'r zin!
Dit oorlogssieraad past goed bij haar,
want er klopt een mannenhart in haar borst.
Denk aan hoe ze de tijgerwolf bedwong,
dat wilde dier dat onze kuddes vernietigde
en de schrik van alle herders was.
[200] Dat meisje met haar leeuwenhart vocht helemaal
alleen met de wolf en wist hem het lam af te pakken
dat hij tussen zijn bloederige kaken wegdroeg.
Welk dapper hoofd die helm ook heeft bedekt,
een waardiger hoofd kan hij niet sieren!

THIBAUT (*tegen Bertrand*).
Vertel eens! Welk nieuw oorlogsongeluk is er voorgevallen?
Wat hadden die vluchtelingen voor nieuws te melden?

BERTRAND
God sta de koning bij, en ons arme land!
We hebben twee grote veldslagen verloren,
de vijand is al midden in Frankrijk beland,
tot aan de Loire is alle land verloren –
Nu heeft hij zijn hele legermacht bijeen
gebracht en belegert daarmee Orleans.

THIBAUT
God behoede de koning!

BERTRAND

Onmetelijk veel geschut
is van alle kanten samengetrokken.
En net als de bijen in donkere eskaders
om de korven zwermen tijdens zomerdagen,
net als uit een verduisterde hemel de wolk
sprinkhanen neervalt en mijlenver de velden
bedekt in onafzienbaar gekrioel,
zo stroomde een oorlogswolk met krijgers
uit vele volkeren over het land van Orleans.
In het legerkamp weerklinkt het levendige mengsel
van veel onverstaanbare talen door elkaar.
Want ook de machtige Bourgondiër die zo rijk
aan landen is, heeft al zijn manschappen
gemobiliseerd, uit Luik, uit Luxemburg,
uit Henegouwen, uit het land van Namen
en de bewoners van het gelukkige Brabant.
De weelderig geklede Gentenaren paraderen
in fluweel en zijde, die van Zeeland zijn er van wie
de steden zich proper uit het zeewater verheffen,
de koemelkende Hollanders, die van Utrecht,
ja zelfs die uit het verre Westfriesland
die de noordpool kunnen zien – Zij allen volgen
het leger van de superieure hertog van
Bourgondië en willen Orleans bedwingen.

THIBAUT

Och, die onzalige ruzie,
die Frankrijks wapens tegen Frankrijk richt!

BERTRAND

Ook haar, de oude koningin, de trotse Isabeau,
ziet men in staal gekleed in het kamp opduiken,
waar ze alle manschappen met giftige woorden
tegen haar eigen zoon ophitst, het kind dat ze
in haar moederschoot heeft gedragen!

THIBAUT

Vervloekt is ze! En moge God haar ooit
te gronde richten net als die trotse Jezabel!

BERTRAND

De gevreesde Salisbury, de Moren-
verdelger, heeft de leiding over het beleg.
Bij hem zijn de broer van deze leeuw, Lionel,
[250] en Talbot, die met zijn moordend zwaard
zijn tegenstanders op het slagveld neermaait.
In hun brutale overmoed hebben ze gezworen
alle maagden aan smaad en schande prijs te geven,

en alles wat een zwaard draagt, aan het zwaard te offeren.
Vier hoge torens hebben ze gebouwd
om over de stad te kunnen uitzien. Van boven
spiedt graaf Salisbury met een moordlustige blik
en telt de snelle wandelaars in de stegen.
Duizenden kogels van honderd kilo elk
zijn de stad al in geslingerd, kerken liggen
in puin en de koninklijke toren van de
Notre Dame buigt haar verheven hoofd.
Ook onderaardse gangen hebben ze gegraven
en op dit helse rijk staat de bange stad en wacht
op het moment waarop het ondergrondse kruit
met donderend lawaai ontstoken wordt.

(Johanna luistert gespannen en zet de helm op haar hoofd.)